

ORTA DOĞU VE KUZAY AFRİKA ÜLKELERİNDE SAVUNMA HARCAMALARININ YAKINSAMASI İÇİN AMPİRİK BİR ANALİZ¹

Kafkas Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi
KAÜİBFD
Cilt, 12, Sayı 23, 2021
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Makale Gönderim Tarihi: 30.03.2021

Yayına Kabul Tarihi: 08.05.2021

Elmas DEMİRCİOĞLU
KARABIYIK
Dr. Öğr. Üyesi
Esenyurt Üniversitesi
İşletme ve Yönetim Bilimleri
Fakültesi,
İstanbul, Türkiye
elmaskarabiyik@esenyurt.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-6412-6003

ÖZ | Ülkeler caydırıcılık başta olmak üzere çeşitli sebepler savunma harcamalarına kaynak ayırmaktadır. Bu çalışmada Orta Doğu Ve Kuzey Afrika (ODKA) ülkelerinde savunma harcamaları için, yakınsama hipotezi incelenmiştir. Çalışmada ODKA ülkeleri için 1993-2019 dönemi yıllık Savunma Harcamaları/GSYİH kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre ODKA ülkelerinde savunma harcamalarının panel bazında koşulsuz β yakınsamasının söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Ülkelerin yakınsama sonuçlarına göre ise, Fas, Tunus, Ürdün, Türkiye %10 istatistiksel anlam düzeyinde, Bahreyn, Kuveyt ve Lübnan'ın %5 istatistiksel anlam düzeyinde ve Suudi Arabistan %1 istatistiksel anlam düzeyinde grup ortalamasına yakınsama göstermektedir. Sonuç olarak, ülkelerin çoğunluğu, bölgesel güvenlik risklerindeki artış ve/veya komşu ülkelerin silahlanma politikalarındaki değişimler gibi faktörlerin etkisi ile savunma harcamalarında, bölgedeki ülke grubunun ortalama eğilimine göre hareket etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: ODKA ülkeleri, savunma harcamaları, yakınsama.

JEL Kodu: E02, E60, E65

Alan: İktisat

Türü: Araştırma

DOI: 10.36543/kauibfd.2021.008

Atıfta bulunmak için: Karabiyik, E.D. (2021). Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde savunma harcamalarının yakınsaması için ampirik bir analiz. *KAÜİBFD*, 12(23), 147-159.

¹ İlgili çalışmanın etik kurallara uygunluğu beyan edilmiştir.

AN EMPIRICAL ANALYSIS FOR CONVERGENCE OF DEFENCE EXPENDITURES IN MIDDLE EAST AND NORTH AFRICA COUNTRIES

Kafkas University
Economics and Administrative
Sciences Faculty
KAUJEASF
Vol. 12, Issue 23, 2021
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Article Submission Date: 30.03.2021 Accepted Date: 08.05.2021

Elmas DEMİRCİOĞLU
KARABIYIK

Asst. Prof. Dr.
Esenyurt University
Faculty of Business and
Management Sciences,
İstanbul, Turkey
elmaskarabiyik@esenyurt.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-6412-6003

ABSTRACT

Countries allocate resources for defence expenditures for various reasons, especially deterrence. In this study, the convergence hypothesis for defence spending in the Middle East and North African (MENA) countries is examined. In the study, annual Defence Expenditures / GDP for the period 1993-2019 were used for the MENA countries. According to the results, determining that there is an unconditional β convergence in defence expenditures on a panel basis in the MENA countries. According to the convergence of results by country, Morocco, Tunisia, Jordan, Turkey at the 10% statistical significance level, Bahrain, Kuwait and Lebanon at the 5% statistical significance level, and Saudi Arabia at the 1% statistical significance converges to the group average. As a result, most of the countries act according to the average trend of the country group in the region in defence expenditures due to factors such as the increase in regional security risks and / or changes in armament policies of neighbouring countries.

Keywords: MENA countries, defence expenditures, convergence.

Jel Codes: E02, E60, E65

Scope: Economics

Type: Research

1. GİRİŞ

Ülkelerin güvenlik ve refah içinde yaşayabilmesini etkileyen faktörlerin başında caydırıcı güce sahip bir askeri savunma kapasitesi gelmektedir. Bu sebeple, ülkeler hem iç hem de dış güvenlik tehditlerini en aza indirmek için savunmaya ciddi kaynak aktarmaktadır. Özellikle Orta Doğu Ve Kuzey Afrika (ODKA) ülkelerinde siyasi, coğrafi, dini ve enerji kaynakları gibi sebeplerle iç ve dış güvenlik riskleri sürekli yükseklik arz etmektedir. Bu sebeple, ODKA ülkelerinde savunma harcamaları ülkelerin çoğunda önemli bir harcama kalemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan savunma harcamalarına bağlı silahlanma yarışı ülkelerin savunma harcamalarına rakipleri kadar kaynak ayırmayı zorunlu hale getirmektedir. Bu ülkeler tüm sosyal ve ekonomik fırsat maliyetlerine karşın savunma harcamalarına bölgedeki savunma kapasitelerindeki değişime ayak uyduracak şekilde kaynak ayırma eğilimindedirler. Bu durum ODKA ülkelerinde savunma harcamalarının yakınsaması analizinin önemini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, bu bağlamda, ODKA ülkelerinde savunma harcamalarının yakınsama durumu 1993-2019 dönemi yıllık Savunma Harcamaları/GSYİH değişkeni baz alınarak panel durağanlık testleri ile incelenecektir.

Çalışmanın literatüre göre özgün yönü ve katkısı ODKA ülkelerinde (13 ülke) savunma harcamalarının yakınsaması analizinin son güncel veriler (1993-2019) ışığında analiz edilmesidir.

2. SAVUNMA HARCAMALARININ YAKINSAMASI ÜZERİNE LİTERATÜR

Ülkeler arasındaki iktisadi kalkınma ve büyüme farklılıklarının kaynakları ve bu farkların nasıl kapanacağı iktisat literatüründe yoğun olarak tartışıla gelmiştir. Bu alanda iktisadi büyüme ve kalkınma literatüründe önemli teori ve yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Diğer yandan az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelerle olan kişi başına gelir farklarının zamanla kapatacağı ve gelişmiş ülkeleri yakalayacağı hipotezi de Neo-Klasik büyüme modelleri ile birlikte incelenmeye başlanmıştır.

Barro (1991, s.407) çalışmasında, Neoklasik büyüme modellerinde (Solow, 1956), Cass (1965) ve Koopmans (1965), ülkelerin kişi başına ekonomik büyüme oranı, kişi başına düşen gelir seviyesiyle ters orantılı olma eğiliminde olduğunu vurgulamıştır. Diğer yandan, tercihler ve teknoloji gibi alanlarda ülkelerin yapısı benzer olduğunda, o zaman düşük gelirliler, yüksek gelirliler ülkelere göre daha yüksek büyüme oranına sahip olacaklardır. Dolayısıyla, ülke grupları arasında kişi başına düşen gelir düzeylerinde yakınsamaya yol açan ana unsur, yeniden üretilebilir sermayeye getirilerin azalmasıdır. Düşük sermaye-

emek oranlarına sahip yoksul ülkeler, yüksek marjinal sermaye ürünlerine sahiptir ve bu nedenle yüksek oranlarda büyüme eğilimindedir. Düşük gelirli ülkelerin bu yüksek oranlarda büyüme eğilimi, sermayenin ve teknolojinin uluslararası hareketliliğine izin veren neoklasik modellerin uzantıları ile geliştirilmiştir. Diğer yandan düşük gelirli ülkeler, yüksek gelirli ülkelere göre daha yüksek büyüme oranına sahip olacağı hipotezi, ülkeler arası kanıtlarla tutarsızlıklar gözlenmiştir (Barro, 1991, s.407).

Teorik model ve ampirik çalışmalar arasındaki farklılıkların gözlemlenmesi bir yakınsama literatürünün gelişmesine yol açmıştır (Barro vd.,1991). Diğer yandan içsel gelişme modelleri ile bu tartışma daha da zenginleşmiştir (Mankiw vd.,1992; Lucas, 1988, Romer, 1986, 1990). Bu bağlamda, ortaya çıkan yakınsama türleri aşağıdaki gibi belirtilebilir (İslam, 2003, s.312):

- (a) Bir ekonomi içinde ile ekonomiler arasında
- (b) Gelir düzeyi açısından, büyüme oranı açısından yakınsama;
- (c) β 'ya karşın σ
- (d) Koşulsuz ve koşullu
- (e) Küresel, yerel veya kulüp
- (f) Gelir, TFP (Toplam Faktör Verimliliği)
- (g) Deterministik, stokastik

β -yakınsaması sermaye açısından fakir bir ülkede sermayenin daha yüksek marjinal üretkenliği anlamına gelen azalan getiri varsayımından kaynaklanmaktadır. Benzer tasarruf oranlarıyla, daha fakir ekonomiler bu nedenle daha hızlı büyüyebilecektir. Bu senaryo geçerliyse, başlangıçtaki gelir seviyesi ile sonraki büyüme oranı arasında negatif bir korelasyon söz konusudur. Yakınsamayı araştırmanın yaygın yöntemine göre, büyüme-başlangıç seviyesi regresyonları olarak bilinen yaklaşımda, başlangıç gelir değişkeninin katsayısının (β) negatif korelasyon sahip olması gerekir, bu sebeple işaretiyle değerlendirilen yakınsama, β -yakınsaması olarak bilinir. Denklem (1) de, β 'da katsayı negatif işarete sahip olmalıdır böylece, $(1 + \beta) < 1$ durağanlık koşulu, yakınsama hipotezinin geçerliliğe lehine kanıt olarak kabul edilir (İslam, 2003, s.314-334 ; Bernard and Durlauf, 1996).

$$y_t = \mu - \beta gt + (1 + \beta)y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (1)$$

Panel durumunda, $y_t = Dy_{it} = (\bar{y}_t - y_{it})$, y_{jt} , j . birimin kişi başına gelirinin logaritması ve \bar{y}_t , grup ortalamasını göstermektedir.

Ülkeler arasında farklı ekonomik göstergeler arasındaki yakınsamanın yaygın koşulu Denklem (2)'deki gibi literatürde ifade edilmektedir (Bernard ve Durlauf, 1995):

$$\lim E(y_{i,t+n} - y_{j,t+n}/I_t) = 0 \quad (2) \quad k \rightarrow \infty$$

Bu denklemde, ülkeler arasındaki uzun dönem çıktı farklılıklarının kapanacağını ifade etmektedir.

Bu çalışmada, ODKA ülkelerinde savunma harcamalarının yakınsaması, β -yakınsaması analizi bağlamında, Denklem (3)'teki yakınsama değişkenin durağanlığı analiz edilerek incelenmiştir (Yılancı vd., 2020).

$$y_{it} = \ln(g_{i,t}/\bar{g}_t) \quad (3)$$

Burada, $g_{i,t}$, i . ülkenin Savunma Harcamaları/GSYİH Değişkenidir, \bar{g}_t , ise ilgili ülkelerin Savunma Harcamaları/GSYİH Değişkeninin ortalamasıdır. Eğer Denklem (1)'de değişkenin durağan olduğu tespit edilirse bu durum β -yakınsaması hipotezi lehine kanıt olarak kabul edilmektedir (Yılancı vd., 2020).

Dünya ve bölge ekonomilerinde savunma harcamaları önemini korumaya devam etmektedir. Özellikle artan terörizm, ayrılıkçı hareketler, diğer ülkelerin askeri, sosyal, siyasi ve ekonomik yıkıcı müdahale riskleri gibi durum bağlı silahlanma yarışı ülkelerin savunma harcamalarına rakipleri kadar kaynak ayırmayı zorunlu hale getirmektedir. ODKA ülkelerinde sürekli önemini koruyan iç ve dış güvenlik tehditleri bu ülkelerde savunma harcamalarının da bölge ortalamasına yakın seyretmesi eğilimini artırmaktadır. Bu bağlamda, ODKA ülkelerinde savunma harcamalarının yakınsaması analizinin önemini artırmaktadır. Literatürde ODKA ülkelerinde savunma harcamalarının yakınsaması üzerine yapılan ampirik çalışma sayısı araştırmalarımız çerçevesinde oldukça sınırlı olduğu gözlemlenmiştir. Diğer yandan savunma harcamalarının yakınsama analizi dünyadaki tüm ve bölge bazlı ülkeler açısından literatürde daha fazla ilgi odağı haline gelmektedir.

Tablo-1'de savunma harcamalarının yakınsaması için literatür özeti ODKA ülkelerini merkeze alarak genel hatları ile özetlenmiştir.

Tablo-1’de özetlenen sonuçlara göre araştırmacıların inceledikleri ülke grupları, ekonometrik yöntemler ve analiz dönemindeki farklılıklar sonuçları etkilemesine rağmen yakınsama lehine daha fazla sonuç gözlemlenmektedir.

Tablo-1. Savunma Harcamalarının Yakınsaması İçin Literatür		
<i>Yazar(lar)</i>	<i>Analiz Kapsamı</i>	<i>Sonuçlar</i>
Saba (2020)	125 ülkenin savunma harcamalarının yakınsaması 1985-2018 dönemi için Phillips ve Sul yaklaşımı ile incelenmiştir.	Dünyada, gelir gruplarında (düşük gelirli ülkeler dışında) ve bölgesel düzeylerde genel savunma harcaması yakınsaması olmadığı tespit edilmiştir.
Yılancı vd., (2020)	12 ODKA ülkesi için yakınsama analizi, 1977-2017 dönemi ve BCW panel durağanlık testi kullanılarak yapılmıştır.	Ülke paneli için koşulsuz β yakınsaması geçerli. Ülke bazında Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Fas ve Suudi Arabistan’ın ortalamaya yakınsadığı tespit edilmiştir.
Solarin (2019)	Asya-Pasifik ülkelerinde askeri harcamaların yakınsaması RALS yöntemi ile incelenmiştir.	Asya-Pasifik bölgesindeki askeri harcamaları yakınsaması için zayıf kanıtlar bulunmuştur.
Liu vd.,(2019)	NATO ülkelerinde askeri harcamaların yakınsaması 1990-2015 dönemi için, SPSM yöntemi ile incelenmiştir.	NATO üyesi ülkelerin beşte dördünün İngiltere’nin savunma harcamalarının yakınsadığı ancak hiçbir ülkenin Amerika Birleşik Devletleri savunma harcamalarına yakınsamadığı tespit edilmiştir.
Yazgan vd.,(2018)	NATO ülkelerinde askeri harcamaların yakınsaması 1960-2014 dönemi için, KSS ve AESTAR yöntemi ile incelenmiştir.	NATO’ya bağlı ülkelerdeki savunma harcamaları (GSYİH’ya oranı), ABD’nin savunma harcamalarına (GSYİH’ya oranı) doğru yakınsadığı tespit edilmiştir.

Tablo-1. Savunma Harcamalarının Yakınsaması İçin Literatür		
<i>Yazar(lar)</i>	<i>Analiz Kapsamı</i>	<i>Sonuçlar</i>
Güriş vd.,(2017)	NATO ülkelerinde askeri harcamaların yakınsaması 1953-2014 dönemi için, doğrusal ve doğrusal olmayan birim kök testleri ile incelenmiştir.	Almanya, Yunanistan, Portekiz, Birleşik Krallık ve Lüksemburg'un savunma harcamaları ortalamada NATO savunma harcamalarına yakınsadığı tespit edilmiştir.
Lau vd.,(2016)	37 ülke için, 1988-2012 dönemi için NCADF panel durağanlık testi kullanılarak yapılmıştır.	Askeri harcamaların yakınsaması açısından, Ülkelerin% 53'ü dünya ortalamasına ve Ülkelerin % 22'si ABD'nin askeri harcamalarına yakınsadığı tespit edilmiştir.
Arvanitidis ve Kollias (2016)	86 ülkenin savunma harcamalarının yakınsaması 1970-2015 dönemi için incelenmiştir.	Zayıf ve yavaş da olsa, bir politika yakınsama süreci tespit edilmiştir.
Arvanitidis vd.,(2014)	128 ülkenin savunma harcamalarının yakınsaması 1988-2008 dönemi için incelenmiştir.	Askeri harcamalarının dünya genelinde yakınsadığı tespit edilmiştir.

3. VERİ VE YÖNTEM

3.1. Veri

Çalışmada, ODKA ülkelerinde, 1993-2019 dönemi yıllık Savunma Harcamaları/GSYİH kullanılmıştır. Veriler Stokholm Uluslararası Barış Araştırmalar Enstitüsü'nden (SIPRI) temin edilmiştir. Veri bulunabilirliği açısından 13 ODKA ülkesi araştırmada incelenmiştir.

3.2. Yöntem

ODKA ülkelerinde savunma harcamalarının yakınsaması analizi Pesaran (2007) testi ile incelenmiştir. Pesaran (2007), CADF istatistikleri ve IPS (CIPS) testi için yeni asimptotik sonuçlara göre, $CADF_i$ ve bağlantılı $CIPS = N^{-1} \sum_{i=1}^N CADF_i$ istatistikler için asimptotik dağılımını, $N \rightarrow \infty$, $T \rightarrow \infty$, N ve T birlikte $N/T \rightarrow k$ için incelemişler, $CADF_i$ istatistiklerinin asimptotik açıdan benzerliği ve faktör yükleri ile ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (detay için bkz. Pesaran, 2007).

4. AMPİRİK SONUÇLAR

ODKA ülkelerinde savunma harcamalarının yakınsaması Pesaran (2007) birim kök testi ile ele alınmıştır. Tablo 2’de ODKA ülkelerinde savunma harcamaları değişkeni için tanımsal istatistikler verilmiştir. Buna göre Savunma Harcamaları/GSYİH Değişkeni 1990-2019 döneminde ortalama olarak %2-%12 oranı aralığında değişim göstermektedir.

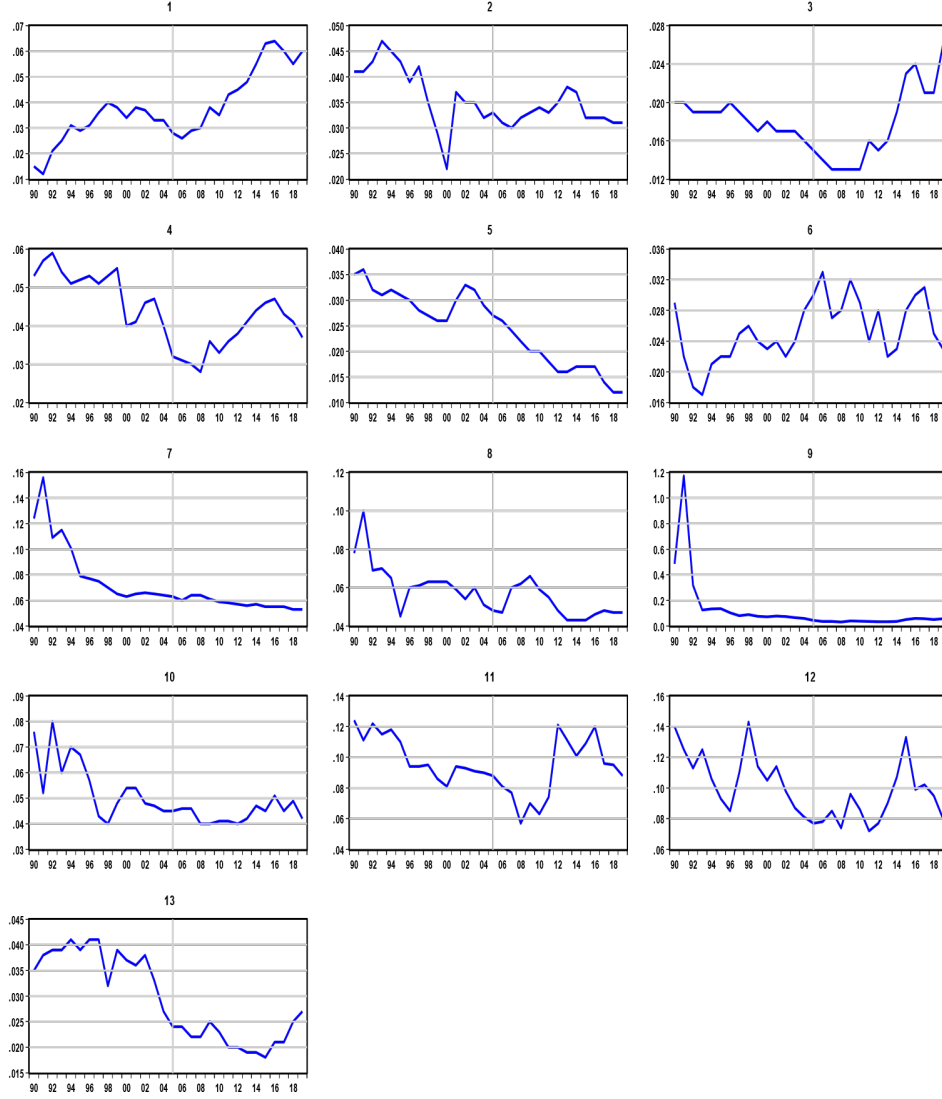
Tablo-2: Savunma Harcamaları/GSYİH Deskriptif İstatistik Sonuçları

Ülke	Ortalama	Ortanca	Mak.	Min.	Topl.	S.Sapma	Çarp.	Bask.
Cezayir	0.04	0.04	0.06	0.01	1.13	0.01	0.39	2.56
Fas	0.04	0.03	0.05	0.02	1.06	0.01	0.19	3.02
Tunus	0.02	0.02	0.03	0.01	0.54	0.00	0.38	2.90
Bahreyn	0.04	0.04	0.06	0.03	1.32	0.01	-0.08	1.93
Mısır	0.02	0.03	0.04	0.01	0.74	0.01	-0.24	1.78
İran	0.03	0.02	0.03	0.02	0.76	0.00	0.01	2.39
İsrail	0.07	0.06	0.16	0.05	2.16	0.02	1.99	6.31
Ürdün	0.06	0.06	0.10	0.04	1.72	0.01	1.37	5.89
Kuveyt	0.12	0.06	1.17	0.03	3.69	0.22	4.01	19.12
Lübnan	0.05	0.05	0.08	0.04	1.50	0.01	1.44	4.24
Umman	0.10	0.09	0.12	0.06	2.87	0.02	-0.19	2.36
S.Arabistan	0.10	0.10	0.14	0.07	2.99	0.02	0.58	2.47
Türkiye	0.03	0.03	0.04	0.02	0.89	0.01	0.10	1.36
Tüm Ülkeler	0.05	0.04	1.17	0.01	21.37	0.07	11.81	183.18

Şekil-1.’de ODKA ülkelerinde Savunma Harcamaları/GSYİH değişkeni için ülkelere göre grafik gösterimi verilmiştir. Buna göre ODKA ülkelerinde Savunma Harcamaları/GSYİH ülkelere göre önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Ülkelerin karşılaştıkları ekonomik, siyasi ve askeri risk ve tehditler Savunma Harcamaları/GSYİH Değişkeni üzerinde farklılaşan sonuçlar ortaya koyabilmektedir. Cezayir ve Tunus’ta yaklaşık son 10 yıllık dönemde artış

eğilimi söz konusu iken Mısır, İsrail, Ürdün ve Kuveyt'te genel olarak ortalamada bir azalma eğilimi söz konusudur.

Şekil-1. ODKA ülkelerinde Savunma Harcamaları/GSYİH Değişkeni Ülkelere Göre Grafik Gösterimi

1:Cezayir, 2:Fas, 3:Tunus, 4:Bahreyn, 5:Mısır, 6:İran, 7:İsrail, 8:Ürdün, 9:Kuveyt, 10:Lübnan, 11:Umman, 12:Suudi Arabistan, 13:Türkiye

Tablo 3'te ODKA ülkelerinde savunma harcamalarının yakınsaması değişkeni için yatay kesit bağımlılığı test sonuçları verilmiştir. Buna göre çalışmanın zaman boyutu $T=30$ ve $N=13$ olup $T>N$ durumu içinde yatay kesit bağımlılığı olmadığı temel hipotezi tüm anlam düzeylerinde ilgili testlerde reddedilmektedir. Bu bağlamda, ODKA ülkelerinde savunma harcamalarının yakınsaması için kullanılan analiz değişkeninde yatay kesit bağımlılığı söz konusudur.

Test	Savunma Harcaması	
	İstatistik	Prob.
Cd LM1 ($T>N$)	147.429	0.000
Cd LM2 ($T>N>$)	5.559	0.000
Bias-Adjusted CD Test ($N>T$; $T>N$)	111.123	0.000

Ülke	CADF İstatistiği	Gecikme	Pesaran (2007) Eşik Değerleri		
			%1	%5	%10
Cezayir	-3.1629	1	-4.67	-3.88	-3.49
Fas	-3.5396***	1	-4.67	-3.88	-3.49
Tunus	-3.5044***	1	-4.67	-3.88	-3.49
Bahreyn	-4.2971**	1	-4.67	-3.88	-3.49
Mısır	-3.2732	1	-4.67	-3.88	-3.49
İran	-3.0923	1	-4.67	-3.88	-3.49
İsrail	-3.2273	1	-4.67	-3.88	-3.49
Ürdün	-3.5965***	1	-4.67	-3.88	-3.49
Kuveyt	-4.0508**	1	-4.67	-3.88	-3.49
Lübnan	-4.222**	1	-4.67	-3.88	-3.49
Umman	-2.2249	3	-4.67	-3.88	-3.49
Suudi Arabistan	-5.1942*	1	-4.67	-3.88	-3.49
Türkiye	-3.7325***	1	-4.67	-3.88	-3.49
Panel CIPS İstatistiği	-3.624*		-2.96	-2.76	-2.66

Sırasıyla, *, **, ***, işaretler, % 1, % 5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı gösterir

Tablo 4’te ODKA ülkelerinde savunma harcamalarının yakınsaması değişkeni için CADF-CIPS test sonuçlarını göstermektedir. Buna göre ODKA ülkelerinde savunma harcamalarının yakınsaması değişkeni için tüm ülkeler için panel bazında birim kökün varlığı temel hipotezi reddedilmektedir. Bu bulgulara göre ODKA ülkelerinde savunma harcamalarının uzun dönemde ortalamaya doğru yakınsamasının geçerli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Ülke bazlı sonuçlar incelendiğinde ise ulaşılan sonuçlar şu şekildedir. Cezayir, Mısır, İran, İsrail ve Umman dışındaki ülkelerin savunma harcamalarının uzun dönemde ortalamaya doğru yakınsamadığı sonucunda ulaşılmıştır. Diğer yandan, Fas, Tunus, Ürdün ve Türkiye’nin savunma harcamalarının %10 anlam düzeyinde, Bahreyn, Kuveyt ve Lübnan’ın %5 anlam düzeyinde, Suudi Arabistan’ın ise %1 anlam düzeyinde uzun dönemde ortalamaya doğru yakınsadığı sonucunda ulaşılmıştır.

Çalışmada ulaşılan bulguların literatürdeki sonuçlarla karşılaştırıldığında, konuya en yakın çalışma olan Yılancı vd.,(2020) çalışmasındaki bulgular olan, ülke bazında

Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Fas ve Suudi Arabistan’ın ortalamaya yakınsadığı sonucuna göre, bizim çalışmamızda da Cezayir, Mısır ve İsrail için sonuçların yakınsama açısından ortak olduğu görülmektedir. Ürdün, Fas ve Suudi Arabistan sonuçlarında farklılık olmasının sebebi analiz dönemi ve kullanılan yöntem farklılığına kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak çalışmadaki bulguların literatürle büyük oranda uyumlu olduğu farklılığın kaynağı ise ağırlıklı olarak güncel veri setinin kullanılması ve yöntem farklılığı olarak ortaya çıkmaktadır.

5. SONUÇ

Bu çalışmada ODKA ülkelerinde savunma harcamalarının yakınsaması durumu incelenmiştir. Ülkeler hem iç ve dış güvenlik tehditlerini en aza indirmek ve caydırıcılık amacıyla savunmaya kapasitelerini rakiplerine göre geliştirmek için kaynak ayırmaktadırlar. Özellikle ODKA ülkelerinde siyasi, coğrafi, dini ve enerji kaynakları gibi sebeplerle iç ve dış güvenlik riskleri sürekli yükseklik arz etmektedir. ODKA ülkeleri, sosyal ve ekonomik fırsat maliyetlerine karşın savunma harcamalarına rakipleri ile baş edebilmek için önemli harcamalar yapabilmektedir.

Analiz sonuçlarına göre ODKA ülkelerinde savunma harcamalarının panel bazında β yakınsamasının söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Ülke bazlı yakınsama sonuçlarına göre ise, Fas, Tunus, Ürdün, Türkiye’nin %10 istatistiksel anlam düzeyinde, Bahreyn, Kuveyt ve Lübnan’ın %5 istatistiksel anlam düzeyinde, Suudi Arabistan’ın ise %1 istatistiksel anlam düzeyinde, uzun dönem ortalamasına doğru yakınsamaktadır. Sonuç olarak, ülkelerin çoğunluğu,

bölgesel güvenlik risklerindeki artış ve/veya komşu ülkelerin silahlanma politikalarındaki değişimler gibi faktörlerin etkisi ile savunma harcamalarında, grubun ortalama eğilime göre hareket etmektedirler. Ülkeler silahlanma alanında yarışma eğilimlerini, toplumun ihtiyaçlarını karşılama alanında yarışma eğilimine dönüştürmelerine bağlı olarak toplumsal refahın sürdürülebilir artışı mümkün olabilecektir.

6. ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Tek yazar olduğu için, çıkar çatışması bulunmamaktadır.

7. MADDİ DESTEK

Bu çalışmada herhangi bir fon veya destekten yararlanılmamıştır.

8. YAZAR KATKILARI

EDK: Fikir;

EDK: Tasarım;

EK: Denetleme;

EDK: Kaynakların toplanması ve/veya işlemesi;

EDK: Analiz ve/veya yorum;

EDK: Literatür taraması;

EDK: Yazıyı yazan;

EDK: Eleştirel inceleme

9. ETİK KURUL BEYANI VE FİKRİ MÜLKİYET TELİF

HAKLARI

Çalışmada etik kurul ilkelerine uyulmuştur ve fikri mülkiyet ve telif hakları ilkesine uygun olarak gerekli izinler alınmıştır.

10. KAYNAKÇA

- Arvanitidis, P., & Kollias, C. (2016). Converging defence burdens? Some further findings. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 22(4), 365-375.
- Arvanitidis, P., Kollias, C., & Anastasopoulos, K. (2014). Is there an international convergence in defence burdens? Some initial findings. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 20(4), 611-620.
- Barro, R. J. (1991). Economic growth in a cross section of countries. *The Quarterly Journal Of Economics*, 106(2), 407-443.
- Barro, R. J., Sala-i-Martin, X., Blanchard, O. J., & Hall, R. E. (1991). Convergence across states and regions. *Brookings papers on economic activity*, 107-182.
- Bernard, A. B., & Durlauf, S. N. (1995). Convergence in international output. *Journal of Applied Econometrics*, 10(2), 97-108.
- Bernard, A. B., & Durlauf, S. N. (1996). Interpreting tests of the convergence hypothesis. *Journal of Econometrics*, 71(1-2), 161-173.
- Cass, D. (1965). Optimum growth in an aggregative model of capital accumulation. *The Review of Economic Studies*, 32(3), 233-240.

- Güriş, S., Güriş, B., & Tıraşoğlu, M. (2017). Do military expenditures converge in NATO countries? Linear and nonlinear unit root test evidence. *Theoretical & Applied Economics*, 24(2).
- Islam, N. (2003). What have we learnt from the convergence debate? *Journal of Economic Surveys*, 17(3), 309-362.
- Koopmans, T. C. (1963). On the concept of optimal economic growth (No. 163). *Cowles Foundation for Research in Economics*, Yale University.
- Lau, C. K. M., Demir, E., & Bilgin, M. H. (2016). A nonlinear model of military expenditure convergence: Evidence from estar nonlinear unit root test. *Defence and Peace Economics*, 27(3), 392-403.
- Lucas Jr, R. E. (1988). On the mechanics of economic development. *Journal of Monetary Economics*, 22(1), 3-42.
- Mankiw, N. G., Romer, D., & Weil, D. N. (1992). A contribution to the empirics of economic growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 107(2), 407-437.
- Romer, P. M. (1986). Increasing returns and long-run growth. *Journal of Political Economy*, 94(5), 1002-1037.
- Romer, P. M. (1990). Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*, 98(5, Part 2), S71-S102.
- Saba, C. S. (2020). Convergence or divergence patterns in global defence spending: further evidence from a nonlinear single factor model. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 1(ahead-of-print).
- Solarin, S. A. (2019). Convergence of defence burdens in Asia-pacific economies: A residual augmented least squares approach. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 25(2).
- Solow, R. M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94.
- Yılancı, V., Eryüzlü, H., & Hopoğlu, S. (2020). Convergence of Military Burdens in the MENA Region. *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, 17(66), 4159.